

dr hab. Jerzy Durczak, prof. UMCS

Instytut Anglistyki UMCS

Recenzja pracy doktorskiej Aleksandry Musiał

'An American Tragedy.' Strategies of Representing Victimhood in American Narratives of the War in Vietnam

Przedmiotem badań Aleksandry Musiał są amerykańskie teksty literackie dotyczące wojny w Wietnamie. Tekstom tym poświęcono już bardzo wiele książek, rozpraw naukowych i artykułów krytycznych, które pisane były z wielu różnych perspektyw i przy użyciu rozmaitych metodologii. Przed lekturą dysertacji można było się więc obawiać, że ta kolejna rozprawa na temat literatury poświęconej wojnie w Wietnamie nie wniesie wiele nowego do dyskusji o samej wojnie ani o jej literackich reprezentacjach, tym bardziej, że autorka dysertacji zdecydowała się na omawianie nie tekstów mało znanych czy marginalnych, lecz książek należących do kanonu literatury o wojnie w Wietnamie. Autorka wyjaśnia jednak, że tematem szczegółowym, który będzie ją w dysertacji interesował jest kwestia wiktyimizacji w książkach o wojnie wietnamskiej. Wprawdzie temat ofiary jest ostatnio w badaniach kulturoznawczych bardzo popularny, to na gruncie literatury o Wietnamie, nie został jeszcze w literaturze dostatecznie rozpoznany.

Praca Aleksandry Musiał liczy 282 strony i składa się ze wstępu, trzech obszernych rozdziałów analitycznych, interesującego rozdziału podsumowującego, inteligentnie poszerzających analizy tekstów przypisów oraz wyjątkowo starannie opracowanego spisu tekstów wykorzystanych przy pisaniu pracy.

Początek rozdziału wstępnego nie jest jednak specjalnie udany i wywołuje u czytelnika pewne zaniepokojenie, a to dlatego, że znajduje się w nim wiele informacji nie mających większego związku z pracą. I tak, na przykład, chociaż recenzent cieszy się, że autorka pracy – podobnie jak on – uważa *Dispatches* Michaela Herra za najważniejszy tekst literacki o Wietnamie, to jednak wolałby, żeby podziw autorki dla sztuki narracyjnej i wyobraźni literackiej Herra wyrażony był niekoniecznie przez deklarację, że egzemplarz książki zabrałaby ze sobą na bezludną wyspę. W pierwszej części wstępu autorka niepotrzebnie dużo pisze o sobie i posługuje się poetyką bloga. Recenzenta ten nadmiernie osobisty ton w pracy poświęconej tematyce w końcu bardzo poważnej nieco razi, choć jednocześnie zdaje sobie, że u młodych badaczy staje się on powoli czymś rutynowym i pewnie trzeba go będzie niedługo po prostu zaakceptować. Na szczęście wątki osobiste nie zajmują w rozdziale wiele miejsca i szybko okazuje się, że merytoryczna część wstępu zawiera też precyzyjny opis celów pracy oraz istotne informacje o zastosowanej metodzie.

Rozdział pierwszy pracy zatytułowany „Vietnam Syndromes: Symbols & Contexts”, to bardzo ciekawe i solidnie udokumentowane rozważania na temat sposobu przedstawiania wojny w Wietnamie w kolejnych dekadach po jej zakończeniu. Autorka w bardzo precyzyjny i jednocześnie erudycyjny sposób opisuje, jak wraz ze zmianą klimatu politycznego w Ameryce sposób pisania o Wietnamie i postrzegania roli żołnierzy amerykańskich w tym konflikcie ewoluował. Rozważania autorki mogą być dzisiaj szczególnie interesujące dla czytelnika polskiego, który od pewnego czasu – często z dużą irytacją – obserwuje, jak politycy i posłuszne wobec nich media, w ramach tak zwanej „polityki historycznej”, zmieniają wcześniejsze ustalenia historyków, tworząc nowe mity, symbole i hierarchie. Sposób w jaki zmieniający się klimat polityczny w USA kształtował obraz wojny w Wietnamie, sugerując, że to sami Amerykanie byli jej główną ofiarą, przypomina bardzo niektóre działania polskich propagandystów i twórców polityki historycznej, choć przyznać trzeba, że metody Amerykanów są znacznie bardziej subtelne.

W rozdziale drugim „War Is as Natural as the Rains: Myth and Representations of the Vietnamese Landscape” autorka przechodzi do analizy wybranych tekstów o wojnie w Wietnamie uwzględniając zarówno kanoniczne teksty reprezentujące literaturę fikcjonalną, jak i te, które należą do gatunku określanego niekiedy jako Nowe Dziennikarstwo czy *literary nonfiction*. Autorka z wielką wnikliwością i precyzją badawczą wykazuje, że wpisują się one w dominujące klimaty kulturowo-polityczne

w Stanach Zjednoczonych i przyczyniają do kształtowania mitycznego obrazu wojny w Wietnamie. Aleksandra Musiał, choć zna dobrze bardzo zróżnicowaną metodologicznie literaturę krytyczną dotyczącą wojny w Wietnamie to sama – w podziw godny sposób – unika stosowania powszechnego w wielu pracach doktorskich z dziedziny humanistyki żargonu naukowego i stara się pisać w sposób precyzyjny, logiczny i zrozumiały dla odbiorcy. Autorka należy do tych badaczy, dla których liczy się nie tylko myślowa zawartość i oryginalność wywodu, ale także precyzyjny i elegancki sposób jego przeprowadzenia. Można powiedzieć, że pisze ona swoją dysertację nie po to, by udowodnić umiejętność poruszania się w nawet najbardziej skomplikowanym dyskursie humanistycznym, ale po to, by wartościowe i inspirujące myśli przekazać innym.

Ta troska o czytelnika bywa czasami nieco przesadna. Na przykład, autorka niepotrzebnie chyba w sposób tak obszerny i encyklopedyczny omawia historię wojny w Wietnamie, choć jednocześnie przyznać trzeba, że nawet streszczając historię konfliktu robi to w sposób ciekawy i nadzwyczaj staranny.

Autorskie odczytania analizowanych tekstów są ciekawe i oryginalne. Interesujące są zwłaszcza uwagi na temat brawurowo napisanej książki Michaela Herra *Dispatches*. Autorka, która sama posługuje się w pracy świetną i bogatą angielszczyzną, wykazuje, że jest

szczególnie wrażliwa na język literacki i potrafi dostrzec u Herra niuanse i znaczenia, których zapewne nigdy nie dostrzeże zwykły czytelnik. Analizy języka używanego przez różnych autorów do opisywania wojny w Wietnamie to najbardziej satysfakcjonujące fragmenty pracy Aleksandry Musiał.

Rozdział trzeci zatytułowany „The Horrors in Quang Ngai: Representations of the Victims of ‘Vietnam’” dotyczy sposobów przedstawiania ofiar wojny w kilku kanonicznych tekstach o wojnie w Wietnamie. Szczególnie wiele uwagi autorka poświęca analizie jednego z najgłośniejszych tekstów o wojnie, *A Rumor of War* Philipa Caputo. Analizując książkę autorka nie wydaje się podzielać entuzjazmu wielu czytelników wojennych wspomnień Caputo, dla których jest to jedna z najważniejszych książek o tematyce wojennej.

Musiał poddaje *A Rumor of War* ostrej krytyce. W największym uproszczeniu, chodzi jej o to, że Caputo chętniej widzi ofiary wojny wśród żołnierzy amerykańskich, niż wśród tych, do których zmuszeni byli oni strzelać. Autorka sugeruje, że Caputo stara się budować współczucie czytających nie w stosunku do tych, którzy na nie znacznie bardziej zasługują poprzez przedstawianie agresorów jako głównych ofiar wojny. Wywód autorki jest logiczny i poparty cytatami, jednak odnosi się czasem wrażenie, że zbyt wyraźnie porzuca ona obiektywne podejście badacza na rzecz zaangażowania politycznego. Recenzent zalecałby autorce nieco

ostrożniejsze szafowanie oskarżeniami wobec Caputo i innych autorów tekstów wspomnieniowych, dla których wojna była na ogół powodem wielkiej personalnej tragedii i traumy. Wydaje się, że osoby boleśnie dotknięte wojną, w której uczestniczyli osobiście zasługują na nieco więcej zrozumienia od tych, którzy wojnę znają tylko z literatury i seriali.

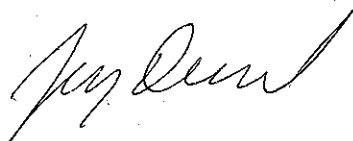
Przychodzi tu na myśl głośna dyskusja w polskich mediach (zwłaszcza w mediach społecznościowych) dotycząca ostrzelania w roku 2007 przez polską artylerię wioski Nangar Khel w Afganistanie. Wśród reprezentujących radykalnie różne lecz zawsze formułowane w sposób ostry i autorytatywny oceny dyskutantów, dominowali ci, którzy wojnę znają głównie z gier komputerowych, podczas gdy oceny samych uczestników wojny, choć często różniące się od siebie, formułowane były na ogół w sposób bardzo ostrożny i wyważony. Nie odmawiam autorce prawa do wyrażania własnych wątpliwości co do intencji Caputo, a jedynie zalecam pewną ostrożność przy wyrażaniu sądów na temat tak trudny jak wojna i związane z nią kwestie wyborów moralnych. Jednak pomimo tych zastrzeżeń uważam, że i ta część pracy zasługuje na słowa uznania.

Świetny jest także rozdział końcowy „Don't Support the Troops”, chociaż zabrakło mi w nim nawiązania do bogatej i specyficznej tradycji powieści wojennej w Stanach Zjednoczonych. Interesujące byłoby – na przykład – zbadanie, czy zjawiska opisywane w dysertacji są w jakiś sposób obecne także w powieściach o obu wojnach światowych. Ciekawe

byłoby też choćby krótkie nawiązanie do tekstów o wojnie w Iraku, pierwszym poważnym konflikcie z udziałem Stanów Zjednoczonych po wojnie w Wietnamie.

Podsumowując swoje uwagi pragnę jeszcze raz podkreślić, że praca Aleksandry Musiał jest niezwykle ciekawa, mądra i oryginalna. Uznanie budzi elegancki język autorki i nienaganna techniczno-edytorska strona pracy. Nie mam najmniejszych wątpliwości, że dysertacja spełnia z nawiązką warunki określone w art. 13. 1. ustawy z dnia 14 marca 2003 dotyczącej stopni i tytułów naukowych, a jej autorka wykazuje bardzo dużą wiedzę teoretyczną w zakresie interesującej ją dyscypliny i bez wątpienia posiada umiejętność prowadzenia samodzielnej pracy naukowej.

Lublin, 10.04.2018

dr hab. Jerzy Durczak, prof. UMCS